

եւ — doctus indoctus քննադատութերու ձեռքն իյնալով՝ կը պարասուի ինչ որ ըստ ինքնեան գովելի եւ, եւ կը դոյլուի ինչ որ պարասուի եւ:

4. Քննադատէն ամէնէն աւելի պահանջուսածն է — Անոնշաբանին: Ապանչելի իլլրէ, բայց հազարադիւտ...: Եթէ մարզու աղէտ եւ արենէ կողմանած ըլլըսը, Տնար եր թէ լիս ամէրդութան զալքութենի: Տնար գրի է Քննադատին, բայց երբ մանաւոր գործիք մը երկարութեան մը պիսի մերեցինէ իւր գատատանը՝ հնա կը վարսնի, կը տատամի եւ... կը ատիսուի մը լուրջութենեն բացառութիւննեւ: Անձեւ Անձանց ախճածութիւն, անձանան յարաբերութիւն — ահա քայլ աղջութեան քարտու իւր որոց զարուելով կը վայր քննադատան գրին ու լըզուն. որուն քանի մը գիպաց մջ փոքրու իւս համգուսած են անհուշու ագդային լուրջութեան ընթերցութեն: — Եւ ի հակառակէն՝ շարժնէք որ անլոցնական ենք՝ երբ սկզբունքը ըստ եւ իրաւուցութեամբ բնիքն իրաւուցութեամբ գտառափակեալ, ինչդեւ իրաւուցութեամբ և անիրաւուց լաւն ու յուսին, թէ երբ ու կատարեալք...:

Քննադատութեան զախճանն, ինչպէս վերագոյն յիշանակեցինք, պիտի ըլլաց յառաջացոցիք ըլլալ զիտութեան, եւ քականութեան կամ արուեստ առագարեն լուսաւորոց, եւ այս զախճառաւ գործոց մը թէրութիւնը գիտել արուած ժամանակ՝ սկզբին ու կատարեալը զիտիք ուսուցանէ Քննադատու:

Իսկ Քննադատականը: Voilà le hic. Մեր ըստիքն լուսաւոր ընելու համար արօւեստաւոր վկաց մասնաւոր նույնը Տերեւ տեսակ արօւեստաւոր վկաց մասնաւոր նույնը համարակ, մասնաւոր եւ այն) կը զանազաննենք. մծ, միջակ եւ փարը: Ապիննեն իրենք զիւնենք անպէս հասարեալ, կը կարեն, որ նոյն նուկ ամենորդ ինսանութեամբ առանելու հրատակութեամբ քննադատութիւնն ալ կ'ասանք հեն, եւ ասոր արդար պահանջմանց ականջ կամել՝ անարժան կը համբանի: Երկրորդ (միջակ) կարգի պիտի ստորոք՝ ամենայն եռանդամութեամբ վերթուն պրուեսն ի գործ կը զնեն, եւ առանց քննադատու զանազանութիւն համար ապաւու համարակ ամանու իւսանականութեամբ առաջի գորդի (փարը) արօւեստաւորը՝ այնպիսիք են, որ միայն ի կողմէ եղած քննադատութեան կը պատեն, եւ կ'ուզեն որ աշխարհ ամենոյն իրենց ուրիշ տաղանդին վրայ զարմանայ. իրենց գրիք մը կողմէ մակիցներուն ամէն փորձ իւր գործնենք եւ երբեմն նաեւ յամիրաւի, հասարակութիւնն իսրել բարյացակուն էնթաթագութիւն ապաւու մասնաւութեամբ ամէն կը զնեն: Ապետէք այս վեշին երեւոյթին շատ գրական հրապարակաց վրայ չ'երեւու: Անգառական եւ թէ երաւուննէք զարգանեստ կը ձեւաւան. կ'ուզեն որ իրենց դոյլն եւ զախճանազուրկ գրութիւններուն հասարաւութիւնը ձափահարութեամբ ընդունի: Վայ անոր որ յանդզնի ասոնց նկատմամբ աննպաստ զատասանն կտրել իսկոյն հուր ու բոց գարձած՝ ամէն կերպով կը ջնան, որ

դոնէ իրենց լրագրութիւն ազգարական արդարացի քննադատութեան ճայնիր խորհեն: —

Այս է ահա Քննադատութեան ապակերնեւն: Քննադա-

տին եւ քննադատելոյն պատկերնեւն: — Ինդէ մարզու աղէտի մը յառաջացին թէ ամէն երկարութեանց բուն արժանիքն ու յարդը յերեւան հանելու եւ թէրութեանց մատադիք ընել տարու նպատական, իրեն ասպարեզ կը բանայ ապամին միայն խմբագրութեան ու զգեւալ դրոց վայոյ, որչափ պարագաները կը ներեն իւր կարծիքն յայտնելու:

Հ. Գ. Մ.

ԱՆԴՐԻԱՆ ՍՊՐՈՑԻՉ. — Լից եւ սուստերը. Քերպութածք: — Վհշտանանածակ, 62 կրես, Կոստ.պրիկի, 1887: Տպ. Փալուտալիան:

Aut prodesse volunt aut electare poëtæ,
Aut simul et incunda et idonei dicere viles,
Nostros enim: Unumque suosquemque quodcumque.

Քանասաւզգութիւնն իրեւէ մի ի գեղեցիկ արօւեստից, Արթաստիսի խօսքեան նայելով, կողուած է՝ մարզու օգտուածի իւր կամ դուարձակը պատմելու: — Բանասաւզգներն ի սկզբանէ հետէ ամէն ազգաց զով մեծ պատուի մէջ էն, եւ գուարարա կրուն ազգ գուարութիւն, որուն թէ կրօնակին եւ թէ առանին կնան հետ (իրբեւ երգ, տաղ, նուադ եւ պլան), կապուած ըլլաց բանասաւզգութիւն, ինչպէս հնէներն համգուսած էն: Երգով իւ հաշուսուն գիրք, անմասկ երգով լուսաւունը լուսաւունը, ու վարակն ապակը (Արթաստիսի խօսքը):

Արքեւ բանասաւզգն իւր բաղդրավիլ քննարին մատներախ աղջաց թէրթաւածքն օճանամեր պիտի զուարթ աղջաց, համանակ օւսուանելով զզմարութիւնների շշարաւութեան իւսափագու զզմարութեան: Ուրագա մեծ պատուն բայց ուրիշագուն են զինգարներ, Ավրասիասոններ, Ափրիդիններ: — Բանասաւզգութիւնն որպէս իւր գործ առան իրեն մահկանացուի մը սիրան, միուն ու քնարար, կը պահանձէ փարը ի շատ բանական միրը, զուարթ ընութիւն, անխուով կենանց եւ հոգերէ զարուած ժամանակ: Ուրիշն բանասաւզգութիւնն առակ էնս անմնէ որոնց ծառարավ ասիրաւ իւսար ընկելաւ՝ չեն կնամ մարելու սրանաւ բանասաւզգութիւնն առաջանաւ ու միանաւ իւսաւել: —

Ծնէք բաղաւաթիւ ասիթներու մջ լսած եւ Հանգուած ենք թէ մեր ազգին մէջ ի սկզբանէ հետէ մինչեւ յայսոր շատ յանցան են բառին ընդարձակ առանմըր ՝ բանասաւզգն, անուան արժանէ: Սակայն պաւետաց շերել դափնեաւ պասկաւելու համար սյոյա կատարաւութեամբ մարտ բանասաւզգութիւնն իսրել կ'անգ գանեւն: Իրբեւ այսպիսի ջանք կը նկատենք՝

8. Հեղինակին բանաստեղծական համեմարդն յերեւան հանելու նպատակաւ կ'ուղինք քանի մը դիմուութիւններ մնել , — և գրքին առաջին էլե բացառութիւններ կարու ի հանագույնութիւն աղդաբարութիւններ մը կ'ըլլայ թէ բանաստեղծութեան փափառոց մը . թէեւ տիւուր ողբերգուուք (tragique) մը սրտին ու մասց պրագիկներն են , եւ այս նախաշունչ համունքն կ'ընկերանայ ընթերցուու մնեն գրքին վերջին էլեն ո՞ւ Ցաւած որտերու ամբոխն վըրբերդ տաղօվք կը մըջնայ: Ընդ հանրագէս լաւ յաջողած բանաստեղծական նաևակ մը կը լինածք անուանել մասնաւունք: Առաջ մասունք Մասունք Մասունք որու փեանին , Հուններ , Պատմ. Առաջ անանաւ սեռուածածին:

Բ. Տաղապատճեան շնչերին (— սուս-
նակորին) գալով՝ հօդինակին առաջնին էլքին մէջ տա-
ղապատճեան մաքութեան նշանները կու տայ,
եթե ճարտարապետական հարուստ յանդէր կը հնա-
րէ: Թէեւ միւս էջերուն մէջ շտանսուի յանդէրու-
այն ճարտարապետին, սակայն խոստափակելու նույն թէ
կարմառանեան (7, 8, 9 միւնքնեւ նույն 10 սուզով)
ստանակարենու մէջ կարպեց չէ միւս յանդէրու
հարստառթիւն վիճուել, ապա թէ ոչ հարկ կը լ-
լույ այս աղածամ իմաստներն ըստ հէ: — Սակայն
ինչ նշանութեն քանի մէ տաղապատճեան անտեղու-
թիւններ: Ընդհանրապէս ծանօթ է թէ ստանակարի
թէ մէկն եւ եւ թէ վլրը յանդ կը կազմեն մայսի վլրու-
ունեցող բառեր, եւ հօն կիցն հատաքը. այսպէս
չենք կրաս հստած նկեր (էջ 6) աւել քո կարող
են ց, վասն գի շեշոր կարող է բառին վլրյ է եւ ոչ
կարող են: (Էջ 33): «Եթու ուս անդին են» («ազ-
նիւն ես ուն»): «Խանկախան սիրու մերը» («սիրու մերը»):
Նույն գր կիշուն ուրիշ քանի մը տեղ աւ:

8 аպալսափութեան (արդի) լեզվին մէջ մէծ
գծուառութիւն կի պատճեաւ և դրի գործածու-
թիւնն, որն թէեւ հասանակ կանոն ուուած
է քերականութեանց մէջ, սակայն ոմանց բարորոշին
անտես կ'ընեն, որով ուսանաւորի յանդերուն կար-
ուութեան (— անհաւասարութեան) պատճառ կը
արակի: Ընդհանրապես հնու ուր ըստ ինքեան յայ-
տնի է ը դիրի և ամբողջ ուր է, ներքորութեամբ
չի գրուի. վասն զի ընթերցման գծուառութիւն
չի պատճառ է, ապակն իւ գրէ մաս 8. Հեղինակն
ալ չէ 49° համանաւ աղմինը թէեւ ըստ բարա-
ձին եկած է քոյլէ քոյլ, սակայն առանց չի է
գրուած, վասն զի այլպէտ կարգալին անհնարին է.
նոյնպէս էջ 36° հորհըգաւոր (եւ ոչ՝ “հորհը-
գաւոր”): Սակայն հնու ուր սովորաբար ը չի կար-
գացուիր, եւ ոսանաւորի մէջ իւ հարկ ու սահ-
պունք ամեղող վանկ առանց հարկ է ներգործու-
թեամբ գնեն, զոր ուրիշ տեկեց Յ. Հեղինակն ալ
նշանի կը պահէ, խնչուն էջ 29° “զրաց դժան է, ոյ-
նոց հնեանեւ ալ զէպերու մէջ զանց առած է, այս-
պէս էջ 6° “ուր բնակին հնոն, և ուր է, եւ հարկ էր
զրիւ” ուր բնակին հնոն, որպէս զի ըստը 5 վանի,
ինչպէս սովոր է զա պահանձն վասն զի ընտիւ ալ պա-
րագան, պատճեան անտեսին... ալ “բնակին է”

գարձեալ էջ 71 “կրեն ճիրը եւ բալքը” (փոխանակ “կըքենն”), էջ 48* “եւ թէ հոն մանը” (“մնանին”), էջ 53* “զօքերուն միջեւ” (“զօքերունն”), էջ 61 “վասնէ անինայ” (փոխանակ “անինինայ”):

Գ. Քանի մը խօսք ալ լը լուսէն վոյ;
Եւ ձ հայութեաբ հցինաին ընթացի ո-
ճազ հայութեան սկզբունքուն կը լացարի ի ո-
քը: Հայութեան հոգոյն հաւատարմի կը մաս-
կան արդի ահամունք թիւնաւուն և անորոշութիւնն-
ալ անել անել է յայուննեն իւնց աղջուութիւն-
նը: Հ է դցինաին դրանին վոյ:

Ըստ հանրապետ անորոշ յօդերու գործածութեան մէջ աւելի օտարասկիրութեան կը միտե, իւր մ' բիծ, թ' զիծ՝ շարագառութեալը:

Մինչդեռ էջ՝ 17 կը գրէ սերբէքն ուղղված գրութեամբ, յանկարծ էջ 50 կը փոխուի եւ Կըւլայ, սերբէքն զոր անյօւշտ յարողաց անուշադրու-

թեան տաղը ենք: Էջ 28 կը գտէ՞ սերեկո, փոխանակ սերեկո՞ դրելու. Էջ 14 սանձնուերո, փոխանակ սանձնանձնուերո՞ ։ Եւ ի վեր քան զամենայն սամեն՝ բառն ամենօղ գործոցն մէջ հետեւելոյ ընդ-

Համբութեան, փոխանակ ուղղի գրութեամբ “ամենդ բռնը բռնը. ինչպէս ամենը հիմունի” (¹) հիմունի ամեն են թուառը հնացեալ “ամենը”.

Ասոնք են աշա “Լոյ եւ ատուելը ու գրըու ինն իրական լուսաւոր եւ ատուերախան կողմէութիւն կատարուած համար հատակատակ համդեղան ենք թ Տ. Եւ կինհանին յաջորդ գրութեամբ մէջ՝ “Լոյն աւելի նոր տղան եւ փայտանութիւն մք Վասնեցիկ “Սառեցը կը փաստի եւ կամ լուսոյ պար-

ծառութեան նպաստամատոյց կը լլայ:

ԱՐԴԻՇՍՏՎԱՑԿԱՆ

ՎԱՏԻԿԱՆԵԱՆ ԱՐՁԻՍԱՀԱՆԴԻՑ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴԻ

Արեւելաց մասնաւորապէս յատղնեգործ առևթեան ունեցած աննման ճարտարագործինն աւ յաշողութիւնն աշխարհածանօթէ է, այնապէս որ այս հրաշալի գործուածոց վկա ոչ միայն Արեւամենացը այլ շատ անդամ նյոյ իսկ իրենց Արեւելացը աչքերը հիացած սեւեռած իկ մնան։ Մենք պատահ կ' կ' ընծայցիցնենք պն սոկեհուած մետափեսայ ասղնեկործութեան նոր մէկ հրաշակերտն, որ ասկէ տարի մը յաւաչ Արեւելից սեմոցը վկա հայացի բրինտանեայ օրինագործ մատուցը գործեցնին Արար Հօրն Լւտուի ծգ։ յո-